

WATSON'UN İNSAN BAKIM MODELİ: BİR SİSTEMATİK DERLEME

WATSON'S HUMAN CARE MODEL: A SYSTEMATIC REVIEW

Esra AKIN KORHAN¹¹ İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Özet

Amaç: Bu araştırmanın amacı, hemşirelik alanında yapılan ve Watson İnsan Bakım Modeli üzerine temellendirilen mevcut literatürün gözden geçirilmesi ve çalışmalardan elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenmesidir.

Yöntem: Bu çalışma sistematik derleme niteliğindedir ve Ocak 2009–Ocak 2019 tarihleri arasında Google Scholar, Pubmed, Science Direct, Proquest, Cochrane, EBSCOhost, Clinical Key, Ovid, Web of Science veri tabanlarından Türkçe ve İngilizce dizinler taranarak gerçekleştirilmiştir. İncelemede, “Watson İnsan Bakım Modeli”, “Watson İnsan Bakım Teorisi” ve “hemşirelik” anahtar kelimeleri kullanılmıştır ve tam metni bulunan makaleler dahil edilme kriterleri yönünden değerlendirilerek örnekleme alınmıştır. Sistematik Derlemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Ögeleri (The Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses -PRISMA) araştırmanın yönlendirilmesinde ve araştırma raporunun yazımında bir kılavuz oluşturmuştur.

Bulgular: Taramalar sonucunda, araştırma kriterlerini karşılayan toplam 48 çalışma incelemenin örneklemini oluşturmuştur. Sistematik incelemede yer alan çalışmalardan 23'ünde Watson İnsan Bakım Modelinin çalışmanın teorik çerçevesini oluşturduğu, 18'inde model ile ilişkili bakım gerçekleştirildiği ya da bu model ışığında oluşturulan anket formlarının çalışmaların veri toplama aşamasında kullanıldığı, yedisinde ise modelin olgu çalışmalarının yönlendirilmesinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç: Araştırma sonuçları, Watson İnsan Bakım Modelinin özellikle klinik alanda daha sınırlı kullanıldığını göstermektedir. Bu bağlamda, hemşirelerin bakım davranışını, hemşireler arasındaki iletişimi geliştirdiği düşünüldüğünde ve özellikle klinik yönetimi ele güçlendirme boyutları ele alındığında bu modelin daha yaygın kullanılmasının anlamlılığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Watson İnsan Bakım Modeli, hemşirelik, sistematik derleme.

Abstract

Aim: The aim of this study was to review the present literature on nursing studies based on Watson Human Care Model and to examine the data obtained from the studies systematically. **Method:** This study is a systematic review and was conducted between January 2009- January 2019 by searching the Turkish and English directories from Google Scholar, Pubmed, Science Direct, Proquest, Cochrane, EBSCOhost, Clinical Key, Ovid, Web of Science. “Watson Human Care Model”, “Watson Human Care Theory” and “nursing” keywords were used in the investigation and the articles with full text were evaluated in terms of inclusion criteria and sampling was taken. The Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) have provided guidance on guiding the research and writing the research report.

Results: As a result of the scans, a total of 48 studies that met the research criteria constituted the sample of the study. It was determined that Watson Human Care Model is the theoretical framework in 23 studies, model was carried out in the light of the study, or in the light of this theory, the questionnaire forms were used in the data collection stage in 18 studies, the model was used to guide care in 7 case studies.

Conclusion: The results of the study show that Watson Human Care Model is more limited in the clinical field. In this context, it is thought that the more widespread use of this model is more meaningful for, nurses improve the maintenance behavior, the communication between nurses and especially the dimensions of strengthening clinical management.

Key Words: Watson Human Care Model, nursing, systematic review.

Geliş tarihi/Received: 01.07. 2019 | Kabul tarihi/Accepted: 11.11.2019

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Esra AKIN KORHAN

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İZMİR

Telefon/Phone: +90 505 558 61 57

E-posta/E-mail: akinesra80@hotmail.com

GİRİŞ

Hemşirelik disiplini, araştırma süreci ve bilgi üretimine temellenen bir bilimdir. Hemşireliğin bir bilim olarak varlığını sürdürebilmesi ise hemşireliğin bilgi özünün oluşması ve gelişmesi ile mümkündür. Hemşirelik bilgisinin ve hemşirelik uygulamalarının sistematize edilmesi ortak bir paradigma geliştirilmesi ile mümkündür (1). Hemşireliğe özgü bilginin geliştirilme yollarından birisi de hemşirelik modellerinin hemşirelik araştırmalarında kullanılmasıdır (2,3). Hemşirelik modelleri dayandığı temel kavramlara ilişkin tanımlamaları sağlamanın yanı sıra, kavramlar arasındaki ilişkilere dayalı araştırma sorularını oluşturmada ve önermeleri açıklamada rehberlik eder (3,4). Bu bağlamda gerçekleştirilen hemşirelik araştırmaları ise; hemşirelik uygulamalarında bilginin gelişmesini ve kanıta dayalı uygulamalar için sağlam bir temel oluşmasını sağlamaktır (1,5). Hemşirelik modellerinin sistematik olarak kullanılması, hemşirelik bakım uygulamalarının daha bireysel ve nitelikli olmasını sağlamaktadır (1,6,7). Bunun yanı sıra, modellerin kullanımı ile

görev odaklı bakım yerine birey odaklı bakım sağlanır (4).

Son yıllarda hemşirelikte model kullanımına ilişkin farkındalık giderek artmış ve araştırmalarda kullanımı yaygınlaşmıştır. Literatür incelendiğinde halen, görev odaklı hemşirelik modellerinin öne çıktığı görülmektedir. Watson'ın İnsan Bakım Modeli çağdaş hemşirelik uygulamaları için temel sağlama kapasitesine sahip olması nedeni ile son dönemde yaygın olarak kullanılan modellerden biri haline gelmiştir (6,8). Watson insan ve hemşirelik paradigmaları üzerinde yoğunlaşan modelini 1979'da "Bakım Bilimi ve Felsefesi" kitabında yayınlamıştır (4). Bu model; zihnin, beden ve ruhun uyumunu, bireyin güçlü-zayıf yönlerini ve tepkilerini içeren davranışlarını bilmeyi gerektirmektedir. Watson hemşirelik bakımını, bedensel, akılsal, ruhsal ve sosyokültürel yollarla iki kişinin karşılıklı etkileştiği profesyonel bir süreç olarak tanımlamaktadır (9). Watson insana holistik yaklaşmakta, zihin-beden-ruh alt boyutlarının olduğunu ve boyutların her birinin bütünü yansıttığını

belirtmektedir. Bütünden ödün vermeden her bir parçanın önemli olduğunu ve birbiri ile uyum içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Hemşirelik bakımında, konfor, şefkat, empati, sevgi, etik, estetik kavramlarına odaklanmakta ve bakımın temelini evrensel değerlerin oluşturduğunu belirtmektedir (1,4,6-9). Çünkü Watson hemşireliği ahlaki ve insani bir hizmet ve insan-insana bir etkileşim olarak tanımlamaktadır (6,8). Aynı zamanda hemşireliği bilim ve sanat bilgisi gerektiren bir disiplin olarak görmektedir. Watson'a göre bakım sürecinin temel aşamaları; iyileştirme süreçleri, kişilerarası bakım ilişkisi ve bakım durumu / bakım anıdır (6). Tüm bu süreçlerde hemşirenin hemşirelik felsefesi, mesleki değerleri ve profesyonel bakış açısı ile geliştirdiği tutum, hemşireliğin statüsü açısından çok önemlidir. Giderek artan sağlık bakım teknolojilerinin kullanıldığı dünyada bu model, bireyi bakımın merkezine almakta ve hemşire ile hasta ilişkisinin derinliğini desteklemektedir. Watson, hemşire ve hasta arasında kurulan bu manevi boyut ile teori ve uygulama arasındaki boşluğun da kapandığına inanır (8). Nitekim Watson'ın modeli çeşitli popülasyonlar ve farklı klinik ortamlarda kullanılmıştır (10-13). Araştırmalara da temel oluşturan model, özellikle bakım memnuniyeti ve bakım kalitesi kavramlarına odaklanan araştırmalarda kullanılmıştır (8). Watson

modeli, lisans ve lisansüstü hemşirelik eğitimi müfredatlarında yer almakta ve klinik dokümantasyon sistemlerinde kullanılmaktadır (14).

Tüm bunlardan yola çıkarak, Watson İnsan Bakım Modelinin, bakım ve iyileşme odaklı anlayışı ile hemşirelikte eğitim, uygulama ve araştırma alanlarındaki yararı ve değeri göze çarpmaktadır. Bu nedenle, Watson'ın modelinin kullanıldığı hemşirelik araştırmalarının incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. **Yöntem**

Bu sistematik literatür taraması, hemşirelik alanında yapılan ve Watson İnsan Bakım Modeli üzerine temellendirilen araştırma makalelerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Sistematik Derlemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri (The Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses-PRISMA) araştırmanın yönlendirilmesinde ve araştırma raporunun yazımında bir kılavuz oluşturmuştur. PRISMA, makale seçimi için bir akış şeması ile birlikte başlık, özet, giriş, gereç-yöntem, sonuç, tartışma ve finansman başlıklarına sahip 27 maddelik bir kontrol listesi aracılığıyla sistematik derlemenin raporlamasına olanak sağlamıştır (15).

Çalışma kapsamına alınacak makaleler, araştırmacı tarafından "Watson İnsan Bakım Modeli", "Watson İnsan Bakım Teorisi", "hemşirelik" anahtar kelimeleri ile Google Scholar, Pubmed, Science

Direct, Proquest, Cochrane, EBSCOhost, Clinical Key, Ovid, Web of Science, Google Akademik olmak üzere 10 ulusal ve uluslararası veri tabanı taranarak seçilmiştir. Araştırma kapsamına alınan makaleler dâhil edilme kriterleri açısından incelenmiştir (Şekil 1). Dâhil edilme kriterlerinden birincisi; hemşirelik alanında yapılmış olması ve Watson İnsan Bakım Modeli üzerine temellendirilmiş olması, ikincisi; 2009-2019 tarihleri arasında İngilizce ve Türkçe olarak yayımlanmış olması, üçüncüsü ise tam metnine ulaşılabilen araştırma olmasıdır. Bunun yanı sıra, çalışma kapsamına alınan makalelerin araştırma tasarımına ve örnekleme ilişkin herhangi bir sınırlandırma getirilmemiştir.

Tarama sonucunda 2110 veriye ulaşılmıştır. Başlığında ve/veya özetinde belirlenen anahtar kelimelerin herhangi birini veya birkaçını içeren 102 verinin özeti incelenmiştir ve araştırılan konu ile ilgili olmayan makaleler veya derleme, kitap, kongre bildiri kitabı, editöre mektup gibi diğer yayınlar elimine edilmiştir. Tam metnine ulaşılabilen araştırmalar yukarıda belirtilen dâhil edilme kriterleri yönünden incelenmiş ve dâhil edilme kriterlerini taşıyan 48 araştırma sistematik derleme için seçilmiştir (Şekil 1).

Verilerin özetlenmesi için standart bir tablo oluşturulmuştur. PRISMA kriterlerine göre, çalışmaların amacı, ana değişkenleri,

yöntemi, ana bulguları ve ek olarak, Watson İnsan Bakım Modeli'nin kullanımı ve bununla ilişkili bulguları yansıtan ana temalar tablolar halinde sunulmuştur.

BULGULAR

Tarama bulguları

Bu sistematik inceleme çalışmasında, 10 veri tabanında Ocak 2009 ile Ocak 2019 tarihleri arasında yayınlanan 2110 çalışma taranmıştır. Bütün araştırmaların özetleri ve bu çalışmaların arasından toplam 102 araştırmanın tam metni ayrıntılı incelenmiştir. Bu inceleme ve tarama sonrasında, 41 orijinal araştırma ve 7 olgu çalışması bu araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu çalışmaların hepsi hemşirelik alanında ya da hemşireler tarafından gerçekleştirilmiştir ve Watson İnsan Bakım Modeli üzerinde şekillendirilmiştir. Bulgular, araştırmaların genel özellikleri, Watson İnsan Bakım Modelinin kullanımı ile ilgili verilerden oluşmaktadır.

Araştırmaların Genel Özellikleri

Sistematik incelemede yer alan araştırmalardan 24'ünde Watson İnsan Bakım Modeli çalışmanın teorik çerçevesini oluşturmuştur (Tablo 2), 17'inde Watson İnsan Bakım Modeli ile ilişkili bakım gerçekleştirilmiştir ya da bu teori ışığında oluşturulan anket formları çalışmaların veri toplama aşamasında kullanılmıştır (Tablo 1), yedisinde ise teori

olgu çalışmalarının yönlendirilmesinde kullanılmıştır (Tablo 3).

Watson İnsan Bakım Modeli temelli bakımın gerçekleştirildiği ya da bu model ışığında oluşturulan veri toplama araçlarının/sürecinin kullanıldığı 17 çalışmanın, yedisi Amerika kıtasında yer alan ülkelerde (Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya), diğer çalışmaların ise Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında bulunan ülkelerde (Türkiye, Ürdün, Mısır, Suudi Arabistan, Filipinler, Slovenya, Belçika, İran) gerçekleştirildiği görülmüştür. Çalışmaların yılları incelendiğinde, makalelerin 2009-2019 yılları arasında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (Tablo 1).

Watson İnsan Bakım Modelinin teorik çerçeve oluşturduğu araştırmaların 17'si Amerika kıtasında yer alan ülkelerde (Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya), diğerleri ise Avrupa, Asya kıtalarında yer alan ülkelerde (Türkiye, Japonya, Yunanistan, İran) gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların yılları incelendiğinde çalışmaların 2009-2019 yılları arasında gerçekleştirildiği ve 2010-2011 yıllarında bu konu ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir (Tablo 2).

Model kullanılarak gerçekleştirilen ve araştırma kapsamına alınan yedi olgu çalışmalarından, dördü Türkiye'de diğerleri ise ABD ve Afrika'da; 2010,

2012, 2013, 2015, 2017 ve 2018 yıllarında gerçekleştirilmiştir (Tablo 3).

Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı ve genellikle bu araştırma yöntemlerinden birden fazlasının birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen makalelerin örneklemini genellikle hasta, hemşire, hasta yakını ve öğrenciler oluşturmuştur.

Watson İnsan Bakım Modelinin Kullanımı

Genel olarak, incelemeye alınan çalışmalar (n:48) analiz edildiğinde, Watson İnsan Bakım Modeli'nin en çok çalışmaların kavramsal çerçevesini (n: 22) oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaların %31.8'inde (n:7) bakım algısı ve bakım davranışı, 13.6'sında (n:3) hastalık süreci deneyimleri, 13.6'sında (n:3) merhamet; diğerlerinde ise iş memnuniyeti, maneviyat-yaşam kalitesi, stres yönetimi, öz bakım- nonfarmakolojik yöntemler ve ağrı yönetimi ile ilişkili konuların ele alındığı bulunmuştur. Wei ve Watson (2019) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma sonucunda Watson İnsan Bakım Modeli ilkelerinin hemşirelik dışındaki farklı disiplinlerde kullanılabileceği ve insan ilişkilerinin geliştirilmesinde ve iyileştirici bir çevre yaratılmasında modelin bir temel oluşturacağı vurgulanmıştır (16). Watson modeline dayanan bir mentorluk uygulamasında,

katılımcıların %54'ü model temelli mentorluğun iş memnuniyetini olumlu yönde arttırdığını belirtmişlerdir (17). Merhamet konusu ile ilişkili çalışmalardan birinde Watson İnsan Bakım Modelinin kullanılması çalışma bulgularına olumlu yönde etki ettiği sonucuna varılmıştır, bu konu ile ilgili diğer çalışma bulgularında modelin etkisinden söz edilmemiştir (18-20). Hastalık sürecine ilişkin deneyimlerin ele alındığı çalışmaların sonuçlarında modele yer verilmediği görülmüştür (21-23). Aynı zamanda modelin, bakım algısına ve bakım davranışlarına olumlu yönde etki ettiği ve bakım için bir rehber oluşturduğu çalışma sonuçları ile desteklenmiştir (24-28). Stres yönetimi ile ilişkili çalışma sonuçları ile İnsan Bakım Modeli ilkelerinin tutarlı olduğu ancak ağrı yönetimi ile ilişki çalışma sonuçlarında modelin sonuçlara etkisinden bahsedilmemiştir (29-33). Fars tasavvufu ve Watson Modelindeki hemşireliğe özgü kavramların incelendiği bir çalışmada, Fars tasavvufundaki hemşirelik kavramlarının daha kapsamlı bir şekilde ele alındığı sonucuna varılmıştır (34). Bunun yanı sıra maneviyat ve yaşam kalitesi ile ilgili çalışma sonucunda da Watson İnsan Bakım Modelinin temelinde yer alan maneviyat kavramının hastanın yaşam kalitesinin farklı boyutları ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (35). Ayrıca farmakolojik olmayan yöntemleri konu alan çalışma

sonuçları Watson İnsan Bakım Modeli kavramsal çerçevesinde incelenmiş olmasına rağmen, çalışma sonuçlarında modelin etkisine dair sonuçlara yer verilmediği tespit edilmiştir (36-38) (Tablo 2).

Watson İnsan Bakım Modeli doğrultusunda bakım gerçekleştirilen ya da bu model ışığında oluşturulan veri toplama araçlarının/sürecinin kullanıldığı çalışmaların (n:18) bulguları incelendiğinde; %55.5'inde (n:10) Watson İnsan Bakım Modeli doğrultusunda oluşturulan veri toplama araçlarının kullanıldığı, %27.8'inde (n:5) model ile ilişkili eğitim-öğretim programı düzenlendiği ve %16.7'sinde (n:3) model doğrultusunda hastalara bakım verildiği saptanmıştır. Watson İnsan Bakım Modeli doğrultusunda oluşturulan veri toplama araçlarının kullanıldığı çalışmaların ikisinde Watson İnsan Bakım Modeli'nde yer alan iyileştirme sürecine göre düzenlenmiş anket formu (39,40), ikisinde Hemşirelik Bakımı-Hasta Etkileşim Ölçeği (8,41), ikisinde Bakım Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (42,43) ve birinde Watson İnsan Bakım Modeli doğrultusunda hazırlanmış Öz Değerlendirme Anketi (44) kullanılmıştır. Diğer çalışmalarda ise Watson İnsan Bakım Modelini temel alan yapılandırılmış/yarı yapılandırılmış görüşme formlarının kullanıldığı tespit

edilmiştir (7,9,45). Watson İnsan Bakım Modeli ile ilişkili eğitim-öğretim programının düzenlendiği çalışmalarda eğitimlerin hemşirelerin bakım performanslarının geliştirilmesine, ilaç uygulama hatalarının azaltılmasına, öğrencilerin yaşlı bireylere karşı olumlu tutum sergilemelerine ve hastalara güvenle bakabilecek hemşirelerin yetiştirilmesine yardımcı olan destekleyici bir ortam sağladığı saptanmıştır (46-49). Ayrıca bir çalışmanın sonucunda, Watson modeli temelinde yapılan eğitim programının disiplinler arası anlayış ve işbirliği üzerine kurulan ortak bir zemin oluşturmaya yardımcı olacağı vurgulanmıştır (50). Model doğrultusunda hastalara bakım verilmesi temeline dayanan çalışmalardan birinde infertil bireylerde öz yeterlilik ve uyum konusunun ele alındığı ve çalışma sonucunda verilen bakım sonrasında hastaların öz yeterliliklerinin ve uyumunun arttığı görülmüştür (13). Diğer bir çalışmada ise, infertil kadınların anksiyete, kaygı ve durumla başa çıkma düzeyleri incelenmiştir ve kadınların uygulanan

bakım sonucunda anksiyete puanlarında 13 ve kaygı puanlarında ise 14 puanlık bir düşüş saptanmıştır (51). Tektaş ve Çam (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, gebelik kaybı yaşayan kadınlardan müdahale grubuna model doğrultusunda hemşirelik bakımı verilmiş ve çalışma sonucunda müdahale grubu ve kontrol grubu arasında depresyon, anksiyete, umutsuzluk ve doğum öncesi bağlanma puanları arasında önemli farklar olduğu saptanmıştır (52) (Tablo 1).

Araştırma kapsamına alınan olgu çalışmalarına (n:7) ilişkin bulgular incelendiğinde, çalışmaların hepsinde Watson İnsan Bakım Modeli doğrultusunda hastalara bakım verildiği ya da teori çalışmalarının metodolojisini oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu olgu çalışmalarında infertilite, hipertansif atak, kalp yetmezliği, obezite ve yanık konularının ele alındığı ve modelin bu alanlarda oldukça etkili sonuçların elde edilmesine katkı sağladığı saptanmıştır (1,6,53-57) (Tablo 3).

Tablo 1: Watson İnsan Bakım Modeli Doğrultusunda Bakım Gerçekleştirildiği ya da Bu Model İşığında Oluşturulan Veri Toplama Araçlarının/Sürecinin Kullanıldığı Çalışmaların İncelenmesi

Başlık	Yazar- Yıl	Ülke	Araştırma Tipi	Amaç	Watson Bakım Modelinin kullanımı	Örneklem	Sonuç
Applying Watson's Nursing Theory to Assess Patient Perceptions of Being Cared for in a Multicultural Environment	Suliman ve ark., 2009	Suudi Arabistan	Tanımlayıcı çalışma	Bu çalışma, Suudi hastalarının önemli bakım davranışlarına ve çok kültürlü bir ortamda hemşireler tarafından en çok dâhil edildikleri bakım davranışlarına ilişkin algılarını araştırmak için tasarlanmıştır.	Watson İnsan Bakım Modelinde yer alan 10 iyileştirme sürecine göre düzenlenmiş anket formu kullanılmıştır.	393 hasta	Sonuçlar, Jean Watson'ın İnsan Bakım Modelinin Suudi Arabistan'daki hastalar için de geçerli olduğunu ve hemşirelik uzmanlarının dikkatlerini hasta ihtiyaçlarını karşılamak için bu modele dayandırmaları gerektiğini göstermiştir.
Oncology patients' and nurses' perceptions of caring	Poirier ve Sossong, 2010	ABD	Karşılaştırmalı, tanımlayıcı kesitsel çalışma	Bu çalışmanın amacı, onkoloji hastalarının ve hemşirelerin bakım algıları arasında bir fark olup olmadığını belirlemektir.	Watson'ın İnsan Bakım Modeli temel alınarak oluşturulan "Bakım Davranışları Ölçeği" kullanılmıştır.	Dahili-cerrahi birimlerden 19 hasta ve 15 hemşire	Bulgular hem hemşirelerde hem de hemşirelere bakım davranışlarında yüksek not veren hastalarda pozitif bulundu. Hemşire bakımı, memnuniyet ve hastanın evde hissetmesine yardımcı olma gibi kişilerarası becerilerde yüksek puan almıştır. Bu, hastalar ve hemşireler arasındaki kişilerarası ilişkileri vurgulayan Watson İnsan Bakım Modeli ile tutarlıdır. Bununla birlikte hastaların ve hemşirelerin genel bakım ve özel bakım davranışlarına ilişkin algılarında farklılıklar vardır.
A Study to Reduce Medication Administration Errors Using Watson's Caring Theory	Nelms ve Treiber, 2011	ABD	Nitel ve nicel karma yöntem	Çalışmanın amacı, hemşireler tarafından yapılan ilaç uygulama hatalarını azaltmak için, Watson'ın hemşirelerin dikkatini ve ilaç uygulama sürecinde odaklanmayı-konsantrasyonu artırmak için önerdiği çeşitli stratejiler içeren bir girişimi uygulamaktır.	Watson İnsan Bakım Modelinde yer alan 10 iyileştirme sürecine göre düzenlenmiş eğitim materyalleri kullanılmıştır.	13 hemşire	Watson modelinin kullanılması ile hemşireler ilaç uygulama sürecinde yaşanan dikkat dağınıklarının ve kesintilerin açıkça azaldığını belirtmişlerdir.
A Training Program Based on Jean Watson's Theory of Human Caring and its Impact on the Performance of Registered Nurses in Jordanian Hospitals	Lash ve ark., 2013	Ürdün	Tanımlayıcı ve deneysel çalışma	Bu çalışmanın amacı, Ürdün hastanelerinde kayıtlı hemşirelerin bakım performansını geliştirmede Jean Watson İnsan Bakım Modeli'ne dayanan bir eğitim programının etkinliğini belirlemektir.	Watson İnsan Bakım Modeli'nin hemşirelik bakımına entegrasyonunu sağlamak için eğitim programı düzenlenmiştir.	60 hemşire	Gözlemsel çalışma, eğitim programına başlamadan önce çalışma grubundaki hemşirelerin bakım performans düzeyinin ortalama düzeyde (%72,58) olduğunu göstermiştir. Eğitim programı hemşirelerin bakım performanslarına olumlu yönde etki etmiştir.
Contemporary nursing care based on Watson's theory	Picardo ve Loquellano, 2013	Filipinler	Tanımlayıcı, ilişkisel çalışma	Çalışma, hemşirelerin hastalarına yönelik bakım düzeyini ve hemşirelerin verdiği bakım düzeyi ile hastanın demografik profili ve	Watson İnsan Bakım Modelinde yer alan 10 iyileştirme sürecine	100 hemşire	Watson'ın modelini kullanan Filipinli hemşireler, hastalara karşı duyarlı olma bilinci ile sevgi ve merhametle çalışmayı başarmışlardır. Hemşirelerin hastalara verdiği bakımın oldukça iyi düzeyde

				hemşirenin profili arasında kayda değer bir ilişki olup olmadığına cevap vermeye çalışmıştır.	göre düzenlenmiş soruları içeren anket uygulanmıştır.		olduğu sonucuna varılmıştır.
A randomized controlled trial of the effects of nursing care based on Watson's Theory of Human Caring on distress, self-efficacy and adjustment in infertile women	Özkan ve ark., 2014	Türkiye	Randomize kontrollü çalışma	İnsan Bakımı Teorisi'ne dayalı hemşirelik bakımının infertilitenin neden olduğu stresin algılanan öz yeterlik ve uyum düzeyleri üzerindeki etkilerini araştırmak.	Hastalara Watson İnsan Bakım Modeli doğrultusunda bakım verilmiştir.	105 infertil kadın	İnsan Bakım Modeline dayanan hemşirelik bakımı, infertilite tedavisi alan kadınlarda infertilitenin olumsuz etkisini azaltarak, öz yeterlilik ve uyumu arttırmıştır.
The practice of nurses caring for families of pediatric inpatients in light of Jean Watson	Santos ve ark., 2014	Brezilya	Tanımlayıcı, nitel çalışma	Jean Watson'ın İnsan Bakım Modeli ışığında, hastanede yatan çocukların ailelerinin bakım uygulamalarında karşılaştıkları fırsatları ve zorlukları belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Watson'ın teorisi ışığında ailelerle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.	12 pediatri hemşiresi	Hemşireler, Watson'ın modeli gibi mesleğe yönelik bir çerçevenin benimsenmesi ile bakım uygulamalarını zenginleştirmiştir. Bu modelin pratikte kullanımını kolaylaştıran ve engelleyen yönler 3 tema altında toplanmıştır. Bunlar bakım için bir çerçeve oluşturmak, kurumsal bağlamı göz önünde bulundurmamak ve ailelerle olan ilişkilerde yaşanan zorluklardır. Bu çalışmada, Watson'ın teorisi ışığında hemşirelerin pediatrik yatan hasta ailelerine bakma uygulamalarını neyin kolaylaştırıp engellediğini anladıktan sonra, hemşirelik eylemlerine rehberlik etmek için teorik bir çerçevenin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.
Graduate Nurse Internship Program A Formalized Orientation Program	Phillips ve Hall, 2014	ABD	Karşılaştırmalı, tanımlayıcı çalışma	Bu makalenin amacı, bir oryantasyon programının bir staj programına nasıl şekillendiğini ve Watson İnsan Bakım Modelinin nasıl uygulandığını tartışmaktır.	Watson İnsan Bakım Modeli temel alınarak geliştirilmiş Lisansüstü Hemşire Staj Programı uygulanmıştır.	20 hemşire	Watson İnsan Bakım Modelinin her bir bileşeni doğrudan hemşire staj programında kullanılmıştır. Bu kavramlar, hastalara güvenle bakabilecek lisansüstü hemşirelerin geliştirilmesine yardımcı olan destekleyici ve özenli bir ortam sağlamıştır. Anket sonuçları, müdahale grubunun daha güvenilir ve yetenekli olduğunu, iyi bir rol model olduğuna inandıklarını ve akranları tarafından desteklendiklerini göstermektedir.
Application of Watson Caring Theory for Nurses in Pediatric Critical Care Unit	Elbahasawy ve ark., 2016	Mısır	Yarı deneysel çalışma	Bu çalışmanın amacı, Watson bakım teorisi uygulamasının Pediatrik yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerin bakım davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmektir.	Watson İnsan Bakım Modeli'nde yer alan 10 iyileştirme sürecine göre düzenlenmiş görüşme soruları ile verilen bakım davranışları	70 pediatri hemşiresi	Hekim orderlerinin hemşirelerin bu modeli hemşirelik bakımlarına entegre etmekte engel oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Yanı sıra hemşirelerin pediatrik yoğun bakım ünitesindeki çocuklar için Watson Bakım Modelini uygulamaları başarılı ve etkili olduğu görülmüştür.

					değerlendirilmiştir.		
Clinical Caritas Processes in workshops for caregivers of institutionalized elderly people	Medeiros ve ark., 2016	Brezilya	Metodolojik nitel çalışma	Çalışmanın amacı, Watson iyileştirme süreçlerinin, yaşlı kişilerin bakıcıları için atölye çalışmalarında kullanımını açıklamak, bu profesyonellerin yaşlılara yönelik insani bakım konusundaki algılarını analiz etmektir.	Tüm atölye çalışmalarının sonunda Watson'ın teorisine dayanan bir öz değerlendirme aracı uygulandı.	Yaşlılar için uzun süreli bakım veren bir kurumda görev yapan 18 hasta bakıcısı	Watson modelinde yer alan iyileştirme süreçlerinin kullanılması ile hasta bakıcılar tarafından verilen bakımın önemini ölçmek mümkün olmuştur. Çalışma, yaşlı bakımında iyileşmeler, kurum tarafından sağlanan bakımla ilgili önemli yansımalar ve kurumsal bakım ile hasta yakınlarının bakıma katılımı arasında etkileşime duyulan ihtiyaçlar için hümanist bir yaklaşımın gerekliliğini göstermiştir.
The Effects of Nursing Care Based on Watson's Theory of Human Caring on the Mental Health of Pregnant Women After a Pregnancy Loss	Tektaş ve Çam, 2017	Türkiye	Randomize kontrollü çalışma	Bu çalışma, Watson'un İnsani Bakım Teorisine dayalı hemşirelik bakımının, gebelik kaybı yaşayan hamile kadınların zihinsel sağlığı üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla planlanmıştır.	Watson'un İnsani Bakım Teorisine dayalı hemşirelik bakımı verilmiştir.	Gebelik kaybı yaşayan 101 hasta	Müdahale ve kontrol grubundaki kadınların müdahale sonrası depresyon, anksiyete, umutsuzluk ve doğum öncesi bağlanma puanları arasında anlamlı bir fark olduğu bulundu. Bu farkın, Watson'ın İnsani Bakım Teorisine dayanan hemşirelik müdahalelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.
Cultural adaptation and validation of the Caring Behaviors Assessment tool in Chile	Ayala ve Calvo, 2017	Belçika	Nitel, kesitsel çalışma	Bu çalışmanın amacı, Bakım Davranışları Değerlendirme ölçeğinin kültürel adaptasyon sürecini rapor etmek, İspanyolca geçerliliğini ve güvenilirliğini belirlemektir.	Watson teorisinden temel alan bakım davranışlarını değerlendirme ölçeği kullanılmıştır.	443 katılımcı	İspanyolca dilindeki Bakım Davranışları Değerlendirme ölçeğinin, hastane ortamındaki yetişkinler için faydalı bir araç olduğu kanıtlanmıştır. Ölçeğin bu versiyonunun geçerli ve güvenilir olduğuna karar verilmiştir ve İspanyolca konuşulan ülkelerde bakımın ölçülebilirliğini ve teorik hassasiyetini kolaylaştıracağı sonucuna varılmıştır. Watson'ın teorisinin İngilizce konuşan ülkelerin dışında da önemli bir katkı sağladığı görülmüştür.
Teaching caring and competence: Student transformation during an older adult focused service-learning course	Brown ve Brigh, 2017	ABD	Retrospektif, nitel, fenomenoloji k çalışma	Çalışmanın amacı, öğrencilerin erişkinlere yönelik deneyimlerini ve tutumlarını bilişsel ve / veya fiziksel kısıtlamalarla ve ayrıca bir hizmet-öğrenme deneyimini içeren bir bakalorya hemşireliği dersinde öğrencilerin bilgi ve becerileri üzerindeki etkilerini araştırmaktır.	Watson'ın teorisini temel alan klinik öğretim programı düzenlenmiştir.	45 hemşirelik öğrencisi	Temalar, ilk beklenti, kaygı, endişe ve yaşça klişeleşmiş tutumları içeriyordu. Katılımcılar, özellikle hasta merkezli bakım, iş birliği, iletişim, savunuculuk, empati, değerlendirme becerileri ve kanıta dayalı uygulama alanlarında gelişmiş bir öğrenime işaret ettiler. Bu yenilikçi öğretim stratejisi, yaşlı yetişkinlere yönelik tutumların değişmesine, yaşlı yetişkin popülasyonlarından korkmanın azalmasına, yaşlı yetişkinlerle çalışma isteğinin artmasına ve hemşirelik bilgi ve becerilerini geliştirirken kişisel, özenli bir ilişki kurma yeteneğine neden oldu.
The concept of Watson's carative factors	Pajnikhar ve ark.,	Slovenya	Tanımlayıcı kesitsel	Bu çalışmanın amacı, Sloven sağlık kurumlarında hemşirelerin eğitim	Watson'ın insan bakımı teorisine	593 hemşire ve	Hemşirelerin Watson'ın teorisine ilişkin duyarlılıkları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı

in nursing and their (dis)harmony with patient satisfaction	2017		çalışma	düzeyi, hemşirelerin ve yardımcı hemşirelerin Watson modeline ilişkin algıları ile hasta memnuniyeti arasındaki ilişkileri incelemektedir.	dayanan Bakım Hemşire-Hasta Etkileşimleri Ölçeği hemşire versiyonu kullanılmıştır.	yardımcı hemşire	bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Hastalar hemşirelerden, yardımcı hemşirelerden ve hastanelerden aldıkları bakımdan memnun kalmışlardır. Buna rağmen hemşireler ile yardımcı hemşirelerin teori algıları ve bakım sonrası hasta memnuniyeti arasında fark bulunmuştur.
Effects of Nursing Care Based on Watson's Theory of Human Caring on Anxiety, Distress, And Coping, When Infertility Treatment Fails: A Randomized Controlled Trial	Durgun Ozan ve Okumuş, 2017	Türkiye	Randomize kontrollü çalışma	Bu çalışmanın amacı, Watson İnsan Bakım Modelini temel alan hemşirelik bakım programının, tedavinin başarısız olması durumunda ortaya çıkan kaygı ve anksiyete üzerindeki etkinliğini değerlendirmektir.	Watson İnsan Bakım Modeline göre hemşirelik bakımı verilmiştir.	67 infertil kadın	Müdahale ve kontrol grupları kaygı, anksiyete ve başa çıkma düzeyleri açısından önemli ölçüde farklılık gösterdi. Müdahale grubunun ortalama anksiyete puanı 13 ve stres puanı 14 puan düştü (olumlu yönde). Müdahale grubunun başa çıkma düzeyi artmıştır.
Alzheimer Hastalığı Olan Bireye Bakım Veren Aile Üyelerinin Bakım Verme Sürecindeki Deneyimleri	Küçüküçü ve ark., 2017	Türkiye	Tanımlayıcı nitel çalışma	Alzheimer hastalığı olan bireylere bakım veren aile üyelerinin bakım verme sürecindeki deneyimlerinin "Watson İnsan Bakım Modeli" çerçevesinde anlaşılmasıdır.	Watson İnsan Bakım Modelinde yer alan 10 iyileştirme sürecine göre düzenlenmiş görüşme soruları ile verilen bakım davranışları değerlendirilmiştir.	Alzheimer hastalığı olan bireye en az altı ay ve üzerinde bakım sağlayan primer bakım verenler	Çalışmada bakım verme rolünde zorlanma ve bakım verme rolünden memnun olma şeklinde iki ana tema ve bu temalara ait alt temalar belirlenmiştir. Bakım verme rolünde zorlanma temasının alt temaları: bakımda destek beklentisi, anlaşılmadığını düşünme, ailevi ve sosyal ilişkilerde bozulma ve rollerde değişim, hastalığı kabullenememe, geçmişte yaşanan olumsuz ilişkileri sorgulama, gelecekte bakamama korkusu ve profesyonel destek alma çabasıdır.
Usefulness of Watson's Caring Science for Online Educational Practices in Disciplines Outside of Nursing	Sitzman ve Muller 2018	ABD	Nitel çalışma	Bu çalışmanın amacı, Watson İnsan Bakım Modeli ilkelerinin, çevrimiçi ortamlarda ders veren ve çalışan çeşitli disiplinlerden profesyoneller için algılanan faydasını araştırmaktır.	Watson İnsan Bakım Modeli ilkelerinin temel eğitim programı uygulanmıştır.	153 katılımcı (hemşire ve diğer disiplinlerde çalışanlar)	Sonuçlar Watson İnsan Bakım Modeli ilkelerinin disiplinler arasında ve çeşitli ortamlarda uygulanabilirliği ve kullanılabilirliği desteklemektedir. Ayrıca, hemşirenin aracılık ettiği İnsan Bakım Modeli ilkeleri eğitim ve öğretiminin, meslekler arası ve disiplinler arası anlayış ve işbirliğinin üzerine inşa edilebileceği ortak bir zemin oluşturmaya yardımcı olabileceğini göstermektedir.
Review of caring nurse-patient interaction for nurses caring for psychiatric patients	Kaçmaz ve Çam, 2019	Türkiye	Kesitsel, tanımlayıcı çalışma	Bu çalışma psikiyatri hastalarına bakım veren hemşirelerin bakım hemşire-hasta etkileşimi düzeylerini gözden geçirmektedir. Ayrıca, hemşire-hasta etkileşiminin bir alt yapısı olan hemşirelerin manevi desteğinin etkisi de incelenmiştir.	Watson'ın İnsani Bakım Modeline dayanan Hemşire bakımı-Hasta Etkileşimi Ölçeği kullanılmıştır.	112 hemşire	Psikiyatri hastalarına bakım sağlayan hemşireler, hemşire-hasta etkileşiminin korunmasının önemli olduğuna; ancak, kendi algılarının ve bu etkileşime verdikleri önemin hala yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Watson İnsan Bakım Modeli'nde yer alan 10 iyileştirme süreci: İnsani değerler sistemi; İnanç-umut; Kendine ve başkalarına duyarlılık;Yardım eden ilişki; Olumlu ve olumsuz duyguları ifade etme; Bakım sürecinde yaratıcı problem çözme; Kişilerarası öğrenme -öğretme; Destekleyici, koruyucu ve/veya iyileştirici zihinsel, fiziksel, toplumsal ve ruhsal çevre; İnsan yardımına gereksinim duyma; Varoluşçu-fenomenolojik-manevi güçler

Tablo 2: Watson İnsan Bakım Modeli Teorik Çerçeve Oluşturduğu Çalışmaların İncelenmesi

Başlık	Yazar-Yıl	Ülke	Araştırma Tipi	Amaç	Watson Bakım Modelinin kullanımı	Örneklem	Sonuç
Nurse leader mindfulness meditation Program for stress management: A randomized controlled trial	Pipe ve ark., 2009	ABD	Randomize kontrollü çalışma	Bu çalışmanın amacı, hemşire liderleri için kısa bir stres yönetimi girişiminin etkisini değerlendirmektir.	Jean Watson İnsan Bakım Modeli, çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmuştur ve çalışmaya rehberlik etmiştir.	33 hemşire lider	Sonuçlar, 4 haftalık farkındalık meditasyon kursunun, hemşire liderler arasında öz-stres semptomlarını azaltmada etkinliğini desteklemektedir. Bu yaklaşımın uygulanabilirliği ve etkinliği, liderler için özellikle mevcut olan işyeri programlarını uygulamaya zorlukları göz önüne alındığında oldukça önemlidir. Yaklaşım, Watson'ın Bakım Modeli ile tutarlıdır.
Nurses' lived experience of reiki for self-care	Vitale, 2009	ABD	Fenomonolojik çalışma	Bu fenomonolojik çalışmanın amacı, reikiyi öz bakım için kullanan hemşirelerin yaşadıkları deneyimi araştırmaktır.	Çalışmanın teorik çerçevesini, Watson İnsan Bakım Modeli oluşturmuştur.	11 hemşire	Hemşireler, başkalarına bakım verirken kendilerine değer verme fırsatlarının olduğunu algıladılar. Yanı sıra bu bakım perspektifine dayanan bir paradigma değişimine hazır olduğunu ifade etmişlerdir. Onların öykülerinde, reikinin hemşirelik uygulamalarında kullanılmasının bilgi paylaşımına ve hemşirelik uygulamalarına katkı sağlayan bir araç olacağı açıkça belirtilmiştir. Bu, Watson'ın bakım-iyileştirme modalitelerinin karşılıklı niteliğini anlama anlayışı ile tutarlıdır.
The butterfly effect of caring—clinical nursing teachers' understanding of self-compassion as a source to compassionate care	Gustin ve Wagner, 2012	ABD	Klinik uygulama çalışması	Bu çalışma, katılımcıların şefkatli bakıma bir kaynak olarak öz merhamet anlayışını açıklamayı amaçlamaktadır.	Watson İnsan Bakım Modeli, yorumlama için teorik bir çerçeve olarak kullanılmıştır. Veriler, Watson İnsan Bakım Modeli ışığında yorumlandı.	4 klinik hemşiresi öğretmeni	Bulgular, öz merhamet gelişiminin ve duyarlı, yargılayıcı olmayan ve kendine karşı saygılı olma yeteneğinin başkalarına karşı merhametli bir yaklaşıma katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Merhametli bakımin yalnızca bakıcının yaptığı bir şey olmadığı, merhameti başka bir insanla veya bir duygu ile olma biçimine indirgenmediği sonucuna varılmıştır.
Building personal and professional resources of resilience and agility in the healthcare workplace	Pipe ve ark., 2012	ABD	Tanımlayıcı çalışma	Bu makalenin amacı, işyerinde stres yönetimi ve hemşirelerle ve diğer liderlerle başlayan ve diğer çalışan gruplarına yayılan bir sağlık kuruluşunda uygulanan esneklik artırma müdahalesinin sonuçlarını tanımlamak ve rapor etmektir.	Uygulamayı yönlendiren kavramsal model, Jean Watson İnsan Bakım Modelidir.	Onkoloji biriminde çalışan 29 katılımcı ve 15 sağlık hizmeti liderleri	Bakım varlığı, Jean Watson İnsan Bakım Modelinin en önemli yönlerinden biridir. Bulgular Watson'un bir bireyin bakımının etki ve davranışının diğerlerini nasıl olumlu yönde etkileyebileceği konusundaki modeli ile tutarlıdır.

The effects of live therapeutic music on patient's affect and perceptions of care: A randomized field study	Mogos ve ark., 2013	ABD	Yarı deneysel çalışma	Bu makale canlı terapötik müziğin hastane ortamında hastalar üzerindeki etkilerini incelemektedir.	Terapötik müzik, hastaların duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılama çabalarımızı geliştirerek hasta memnuniyetine odaklanma konusundaki kararlılığımızı güçlendirmiştir. Bu çaba, Watson İnsan Bakım Modeline dayanıyordu.	Kalp bakımı veya ortopedi biriminde yatan 100 hasta	Terapötik müzik, hasta sonuçlarını ve memnuniyetini iyileştirmek için uygun bir araç olarak kullanılabilir olduğu sonucuna varılmıştır.
Unveiling humanized care: Nurses' perceptions in pediatric Oncology	dos Santos ve ark., 2013	Brezilya	Nitel tanımlayıcı çalışma	Bu çalışma, hemşire, aile ve kanserli çocuk arasındaki karşılaşmada mevcut bakım unsurlarını ortaya koymak, bu hemşirelerin bakımın insanlaştırılmasına ilişkin algılarını tespit etmeyi amaçlamaktadır.	Watson İnsan Bakım Modeli teorik bir çerçeve olarak kullanılmıştır.	9pediatrik onkoloji hemşire	Jean Watson İnsan Bakım Modeli Kanserli çocuklara ve ailelere verilen hemşirelik bakımına rehberlik edebilir. Bu, dikkatle karşılaşmayı engelleyen işlevlerin sağlamlığının ötesine geçmek için önemli bir kaynaktır. Ayrıca model insanın fiziksel, biyolojik, psikolojik, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarına daha duyarlı olunmasına yardımcı olur.
Compassion fatigue, moral distress, and work engagement in surgical intensive care unit trauma nurses a pilot study	Mason ve ark., 2014	ABD	Tanımlayıcı çalışma	Bu pilot çalışma, merhamet memnuniyetinin, merhamet yorgunluğunun, ahlaki sıkıntının ve hemşirelik eğitimi düzeyinin yoğun bakım hemşirelerinin iş ilişkisine etkisini incelemek için yapılmıştır.	Watson İnsan Bakım Modeli, hemşirelik-hasta bakım ilişkisine anlam kazandırmak ve odaklanmak için kavramsal bir çerçeve görevi görmüştür.	34 travma cerrahi yoğun bakım hemşiresi	Çalışma sonucunda işe katılım arttıkça, merhamet memnuniyeti önemli ölçüde arttı ve tükenmişlik önemli ölçüde azaldı. Ahlaki sıkıntı arttıkça, işe katılım azalmıştır.
Improving knowledge, assessment, and attitudes related to pain management: Evaluation of an intervention	Schreiber ve ark., 2014	ABD	Yarı deneysel çalışma	Bu klinik araştırma projesinin amacı, akut bakım ortamında ağrının yönetimini geliştirmek için tasarlanmış bir eğitimsel müdahaleyi değerlendirmektir.	Çalışmanın teorik çerçevesini, Watson İnsan Bakım Modeli oluşturmuştur.	441 hemşire	Toplam bilgi veya önyargı puanları üzerinde anlamlı bir fark bulunamamasına rağmen, katılan hemşirelerin% 20'si müdahale öncesi ve sonrası 21 bilgi ögesinden altısına yanlış cevap verdi. Bu projenin sonuçları, bu kurumda ağrının yönetimi ile ilgili önemli değişiklikleri hızlandırdı.
Trauma patients' family members' perceptions of	Nantz ve Hines 2015	ABD	Nitel ve nitel karma yöntem	Amaç, hemşirelerin bakım davranışlarına ilişkin algılarını tanımlamak, bakım	Bu çalışmanın kavramsal modeli, Watson İnsan Bakım	9 travma Hastalarının ailesi	Skorlar, Watson İnsan Bakım Modeli açıklandığı gibi hemşire-hasta ilişkisini beslemenin, travma hastalarının aile bireyleri için büyük önem taşıdığını göstermektedir.

nurses' caring behaviors				davranışlarını ölçmektir.	Modeli temel alınarak geliştirilmiştir.		
Overcoming barriers to effective pain management: The use of professionally directed small group discussions	Lewis ve ark., 2015	ABD	Yarı deneysel çalışma	Amacımız, profesyonelce yönlendirilen küçük grup tartışmalarının yoğun bakım hemşirelerinin ağrı yönetimi ile ilgili bilgi ve önyargıları üzerindeki etkinliğini değerlendirmektir.	Çalışmanın teorik çerçevesini, Watson İnsan Bakım Modeli oluşturmuştur.	32 yoğun bakım hemşiresi	Yoğun bakım hemşireleri ile profesyonel yönelimli küçük grup tartışmalarının uygulanmasından sonra, ağrı yönetimi ile ilgili bilgi seviyeleri artmış ve belirli hasta popülasyonlarına yönelik önyargılar azalmıştır.
A model to create a caring and healing environment for nurses in child and family nursing	Emoto ve ark., 2015	Japonya	Katılımcı eylem çalışması	Bu araştırmanın amacı, a) hemşirelerde değişiklik getiren özenli ve iyileştirici bir ortam yaratılmasını sağlayan iyileştirme sürecini tanımlamak ve b) hemşireler için özenli ve iyileştirici bir ortam yaratmak için model oluşturmaktır.	Watson İnsan Bakım Modeli bu araştırma için bir çerçeve sağlamıştır.	6 klinik	Watson'ın modeline göre, bakım hemşiresi olarak kabul edilen hemşireler, stresten daha fazla etkilenmiştir. Bu çalışmada hemşireler kaliteli bakımın önemini kabul etmiş ancak pratikte sertlik hissetmişlerdir.
Experiences of patients having tuberculosis (TB) regarding the use of Directly Observed Treatment Short-Course (DOTS) in the North West Province, South Africa	Serapelwane ve ark., 2016	Afrika	Nitel, tanımlayıcı çalışma	Bu çalışmanın amacı, Güney Afrika'daki Kuzey Batı Eyaletindeki Doktor Ruth Segomotsi Mompati Bölgesi'nde Doğrudan Gözlenen Tedavi Kursunun kullanımı ile ilgili tüberkülozlu hastaların deneyimlerini araştırmaktır.	Bu çalışma, Watson'ın 1975'te geliştirilen İnsan Bakım Modelindeki varsayımlar tarafından yönlendirildi.	15 hasta	Katılımcılar, tüberkülozlu hastaların ve Doğrudan Gözlenen Tedavi Kursu ile ilgili sorunlarını çözebilecek kadar açık ve ilgili olmayan sağlık görüşmeleri yapan hemşireleri ortaya çıkardı. Bu, kursun etkisiz kullanımını ve tüberkülozlu hastalarla açık sağlık görüşmelerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Ayrıca, bakımın hemşirelerin "hasta anlayışını doğru bir şekilde değerlendirme yeteneğine" bağlı olduğu ortaya çıkmıştır.
The relationship between spirituality and quality of life of Jordanian women diagnosed with breast cancer	Al-Natour ve ark., 2017	ABD	Tanımlayıcı, kesitsel çalışma	Bu çalışmanın amacı, meme kanseri teşhisi konan Ürdünlü kadınların maneviyat ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemektir.	Bu çalışmanın kavramsal modeli, Watson İnsan Bakım Modeli temel alınarak geliştirilmiştir.	Meme kanseri olan 150 Ürdün kadını	Manevi müdahale, fonksiyonel, sosyal ve fiziksel refahın artmasına katkıda bulunabilir ve meme kanseri tanısı alan kadınların sağlıklarını ve yaşam kalitesini artırabilir. Watson İnsan Bakım Modeli temelinde yer alan maneviyatın, hasta yaşam kalitesinin farklı boyutlarıyla anlamlı ilişkileri olduğu bulundu.
The relationship between and factors influencing staff nurses' perceptions of nurse manager caring and exposure to	Olender, 2017	ABD	Tanımlayıcı ilişkisel çalışma	Çalışmanın amacı, çalışanların hemşirelerin "hemşire yönetici bakım algıları ile çoklu sağlık ortamlarında zorbalığa maruz kalma algıları arasındaki	Watson'ın insani bakım teorisi doğrultusunda oluşturulmuş Bakım Faktörü Anketi-Yöneticinin Bakımı	156 hemşire	Bu çalışma, olumsuz davranışlara maruz kalmayı azaltmak için bakım liderliğinin önemini vurgulamaktadır. Teorik çerçevenin veya modelin kullanılması, klinik ortamlardaki liderlik eylemlerine rehberlik edebilir. Watson'ın insani bakım teorisi böyle bir çerçeve sağlamıştır.

workplace bullying in multiple healthcare settings				ilişkiyi ve etkenleri incelemektir.	kullanılmıştır.		
Faculty behaviors influencing intent to pursue graduate education among RN-BSN students	White, 2017	ABD	Tanımlayıcı ilişkisel çalışma	Bu çalışmanın amacı, hemşirelik fakültesinin destekleyici ve bakım davranışlarının lisans derecesine sahip öğrencilerin hemşirelikte lisansüstü eğitimi alma kararlarını etkileyip etkilemediğini tespit etmektir.	Bu çalışmanın teorik temelleri, Jean Watson İnsan Bakım Modeline dayanmaktadır.	113 öğrenci	Bu çalışma sonucunda, hem fakülte destekleyici davranışları hem de bakım verme davranışları ile öğrencilerin lisansüstü okula gitme kararları üzerindeki etkisi arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif ilişkiler bulunmuştur.
The “everything about the existence” experiences of Turkish women with infertility: Solicited diaries in qualitative research	Boz ve Okumuş, 2017	Türkiye	fenomonolojik çalışma	Bu çalışmanın amacı, Watson'ın İnsan Bakım Modelini bir rehber olarak kullanan kadınların infertilite deneyimlerini araştırmak ve sağlık çalışanlarını bu kadınların kişisel deneyimlerinin önemine duyarlı hale getirmektir.	İnfertilite tedavisi sırasında kadınların deneyimleri İnsan Bakım Modeli kavramsal çerçevesine göre incelenmiştir.	18 infertil kadın	Bulgular aşağıdaki temaları belirlemiştir: (a) her şeyin kontrolünü kaybetmek, (b) endişe ile karşı karşıya kalmak, (c) bilinmeyen bir hayat, (d) doğurganlığa yabancılaşma, (e) varoluşsal inanç ve umut ve (f) iyileşmeyen çevre. Katılımcılar infertilite tanısı ve tedavisinden kaynaklanan kayıplarla ortaya çıkan bir umutsuzluk yaşadıklarını vurguladı.
Teaching compassion: Incorporating Jean Watson's caritas processes into a care at the end of life course for senior nursing students	Costello ve ark., 2017	ABD	Fenomonolojik çalışma	fenomonolojik analizin amacı, kuzey doğu Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeyindeki büyük bir metropol alanından alınan 52 erkeğin tanımladığı iyileşme deneyimlerini tanımlamaktır	Watson İnsan Bakım Modelinde yer alan ruhsal iyileşme kavramsal çerçevesinin hemşirelik uygulamalarına aktarılması temeline dayanmaktadır.	30 erkek (çocukluk çağında kötü muamele görmüş)	Araştırma bulguları Watson iyileştirme süreci adımlarından biri olan “kişinin kendi manevi uygulamalarının ve transpersonal benliğin geliştirilmesi, ego benliğin ötesine geçmesi” ile uyumlu bulunmuştur. Bulgulara doğrudan etki eden bir başka klinik iyileştirme süreci, “bakım bilincinin temelini oluşturan kendine ve diğerlerine karşı merhametli olma davranışının geliştirilmesi” ile uyumludur.
The lived experience of patients with Leprosy at Kagando Hospital, Uganda	Raphael ve ark., 2017	Afrika	Tanımlayıcı fenomenolojik nitel çalışma	Bu çalışmanın amacı cüzzam hastalarının yaşadıkları deneyimleri belirlemektir.	Watson İnsan Bakım Modeli çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmuştur ve bulgular bu modele göre analiz edilmiştir.	6 cüzzamlı hasta	Analiz süreci beş ana temayı belirledi: Fiziksel engel yaşamak, sosyal ikilemlerle yaşamak, ekonomik zorluklarla yaşamak, göreceli sosyal kabul ve ben ve Tanrı ile uyum içinde yaşamak. Özellikle, fiziksel engeller cüzzamlı hastaları yoksulluğun en uç noktalarına itmektedir. Temel insani ihtiyaçların karşılanamaması kronik ülsürlere olan duyarlılığı ve kalıcı bir hastaneye yatışını artırır. Yaşamın temel gerekliliklerini yerine getirme yeteneğinin toplumsal kabulü artırdığı ve cüzzamdan etkilenmeyen topluluk üyelerinden saygının arttığı görülmüştür. Bu nedenle, ekonomik rehabilitasyon, cüzzam hastalarının yaşadığı ıstırapın üstesinden gelmek için en çok tercih edilen çözümdür.

Mentoring: Positively influencing job satisfaction and retention of new hire nurse practitioners	Horner, 2017	ABD	Deneysel olmayan mix method çalışma	Çalışmanın amacı, Watson'ın Bakım Modeline dayanan mentorluğun hemşirelerin iş tatminini olumlu yönde etkileyip etkilemediğini tespit etmektir.	Watson İnsan Bakım Modeli çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmuştur.	37 mentor hemşire	“Watson'ın Bakım Modeline dayanan mentorluk, hemşirelerin iş tatminini olumlu yönde etkiliyor mu?” sorusuna hemşirelerin %54'ü olumlu yönde etki eder cevabını vermiştir. Bu bağlamda mentorluğun iş memnuniyetini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.
Nursing students' perceptions of their own caring behaviors: A multicountry study	Labrague ve ark., 2017	Yunanistan	Tanımlayıcı, karşılaştırma çalışması	Bu çalışmanın amacı dört ülkeden öğrenci hemşirelerde bakım davranışlarına ilişkin algıları tespit etmektir.	Jean Watson İnsan Bakım Modeli bu çalışmanın teorik çerçevesi olarak görev yaptı.	467 öğrenci	Dört ülkeden gelen öğrenciler, özellikle fiziksel temelli bakım müdahalelerine dayanarak, pozitif bakım davranışlarına sahiptir.
Pain control and nonpharmacologic interventions	Lewis ve ark., 2018	ABD	Tanımlayıcı, nicel, kesitsel çalışma	Çalışmanın amacı, hemşireler arasındaki farmakolojik olmayan müdahalelerin genel farkındalığını ve kullanımını ve ayrıca üçüncül bir tıp merkezinde ağrı yönetiminin etkinliğini değerlendirmek.	Bu çalışmaya, kavramsal çerçeve için Watson İnsan Bakım Modeli rehberlik etti.	Cerrahi ve ortopedik servislerde çalışan 68 hemşire	Tüm katılımcılar ağrı kontrolünde bir veya daha fazla farmakolojik olmayan girişimleri kullanmıştır.
The main nursing metaparadigm concepts in human caring theory and Persian mysticism: A comparative study	Nikfarid ve ark., 2018	İran	Kavram analiz çalışması	Bu çalışmanın amacı, İnsan Bakım Modeli ve Fars tasavvufundaki hemşireliğin temel metaparadigma kavramlarından üçünü karşılaştırmalı olarak açıklamak ve toplumlarda teori ve onun uygulanmasını, tetistik bakış açısıyla geliştirmeye yardımcı olabilecek benzerlikleri ve farklılıkları bulmaktır.	Pers tasavvufunun ve Jean Watson İnsan Bakım Modelinin iki alanındaki insan, çevre ve sağlık kavramlarının niteliklerini, öncüllerini ve sonuçlarını bulmak için bir kavram analizi yapılmıştır.	Watson İnsan Bakım Modeli ve Fars tasavvufundaki hemşireliğin temel metaparadigma kavramları	İki bakış açısı arasındaki bazı benzerliklere rağmen, Fars tasavvufunun üç temel hemşirelik kavramının daha kapsamlı kavramsallaştırılmasına katkı sağladığı bulunmuştur.
Healthcare interprofessional team members' perspectives on human caring: A directed content analysis study	Wei ve Watson, 2019	ABD	Nitel çalışma	Bu çalışmanın amacı, meslekler arası ekip üyelerinin Watson İnsan Bakım Modeline dayanan insani bakımla ilgili bakış açılarını tanımlamaktır.	Watson İnsan Bakım Modeli çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmuştur.	27 sağlık profesyoneli	Sonuçlar Watson İnsan Bakım Modeli ilkelerinin, disiplinler arasında ve çeşitli ortamlarda uygulanabilirliği ve kullanılabilirliği onaylamaktadır. Ayrıca Watson'ın İnsan Bakım Modeli, insan-insan ilişkilerini zenginleştirmek ve özenli bir çevre yaratmak için temel bir rehber olabileceği sonucuna varılmıştır.

TABLO 3: Watson İnsan Bakım Modeli Olgu Çalışmalarının İncelenmesi

Başlık	Yazar- Yıl	Ülke	Araştırma Tipi	Amaç	Watson Bakım Modelinin kullanımı	Örnekleme	Sonuç
Occupational Health Nursing Practice Through the Human Caring Lens	Noel,2010	ABD	Olgu çalışması	Bu makale, özellikle Watson İnsan Bakım Modeli konularını içeren bilim ve insan bakımı felsefesini sunmaktadır.	İş sağlığı hemşireliği uygulamalarını değerlendirmek için Watson İnsan Bakım Modelinin nasıl kullanılabileceğini gösteren iki vaka çalışması sunulmuştur.	21 haftalık hamile kadın ile Hepatit B şüphesi olan kadın hasta	Bakım Faktörü Anketi, iş sağlığı hemşireliğinde kullanılmak üzere uyarlanabilir. Hastalarla çalışırken, hemşireler, güvenilir bir ilişki geliştirmek de dahil olmak üzere iş sağlığı hemşireliği uygulama alanlarını yönlendirmek için Watson'ın modelini kullanabilir.
The Lived Experience Of A Hispanic Family And Childhood Obesity: A Case Study	Ma, 2012	ABD	Olgu çalışması	Bu pilot vaka çalışmasının amacı, İspanyol, İspanyolca konuşan bir ailenin obeziteye sahip çocuk deneyimini araştırmaktır.	Watson (1988) İnsan Bakım Modeli, çalışmanın metodolojisine ve sonuçlarına rehberlik etmek için kullanılan kavramsal çerçeveydi.	Çocukluk çağı obezitesine sahip çocuğa sahip aile	Watson İnsan Bakım Modeline dayanan üç tema verilerden ortaya çıktı: aileler ve sağlık hizmeti sağlayıcıları arasında anlamlı bir ilişki kurmanın önemi, kültürel etkiler ve öğretme ve öğrenme ilkeleri.
A Case Study Based On Watson's Theory of Human Caring: Being an Infertile Woman in Turkey	Özkan ve ark., 2013	Türkiye	Olgu çalışması	İnfertilite yaşayan kişilerle çalışan hemşireler için teoriye dayalı bir bakım yaklaşımının nasıl sürdürüleceğini açıklamayı amaçlamaktadır.	Watson İnsan Bakım Modeli'ne dayalı bakım vermek	İnfertil kadın	Watson modeli pratikte infertil grup için faydalı bulunmuştur.
Implementation of Watson's Theory of Human Caring: A Case Study	Ozan ve ark., 2015	Türkiye	Olgu çalışması	Bu makale, in vitro fertilizasyon tedavisi alan infertil bir kadına Watson İnsan Bakım Modeli'nin uygulanmasını ve sonucunu ayrıntılandıran bir vaka çalışması sunmaktadır.	Watson İnsan Bakım Modeli uygulanmıştır.	İn vitro fertilizasyon tedavisi alan infertil bir kadın	Sonuç olarak, bu vaka çalışması, Watson İnsan Bakım Modeli uygulamasının yararlı bir rehber ve bakım ilişkisi olabileceğini düşündürmektedir
Watson İnsan Bakım Modeli Uygulamasına Bir Örnek: Kalp Yetersizliği Olgusu	Özgürsoy Uran ve ark., 2015	Türkiye	Olgu çalışması	Bu makalede amaç; kalp yetersizliği olan bir olgu ile İnsan Bakım Modelinin kullanımını açıklamak ve model kullanımına yönelik bir örnek oluşturmaktır.	Watson İnsan Bakım Modeline göre hemşirelik yönetimi sağlanmıştır.	Kalp yetersizliği olan 53 yaşındaki bir kadın hasta	Kalp yetmezliğinde bu modelin kullanılmasının hastalığın ortaya çıkardığı ciddi semptomlar sonucunda gelişen birçok olumsuz duygunun azaltılmasında ya da bu duygularla baş etmenin sağlanmasında etkilidir.
Case Study in Caring Application of Watson's Theory of Human Caring to End of Life Care in the Burns Intensive Care Unit: A Case Report	Bayuo, 2017	Afrika	Olgu çalışması	Bu makalede amaç; yanık tedavisi gören bir olgu ile İnsan Bakım Modelinin kullanımını açıklamak ve model kullanımına yönelik bir örnek oluşturmaktır.	Watson İnsan Bakım Modeli uygulandı.	Yanık Yoğun Bakım Ünitesinde Yaşam Sonu Bakımı alan 22 yaşındaki erkek hasta	Model, üniteye yaşam bakımının sona ermesinde faydalı olmuştur, ancak mevcut hemşirelik bakım stratejilerinin, bu uygulamanın sürekliliğini sağlamak için birincil hemşirelik yaklaşımına geçmek zorunda kalacağı tespit edilmiştir.

Hipertansif Atak Yaşayan Hastalara Watson'ın İnsan Bakım Modeli Kullanılarak Uygulanan Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu	Erbay ve ark., 2018	Türkiye	Olgu çalışması	Bu makalede; daha önce 5 kez hipertansif atak yaşamış ve tedaviye uyumsuzluk sorunları olan 85 yaşındaki bir kadın Hastanın Watson İnsan Bakım Modeline göre hemşirelik yönetimi ele alınmış ve bu modelin kullanımı yönelik bir örnek oluşturmak amaçlanmıştır.	Watson İnsan Bakım Modeli'ne göre hemşirelik yönetimi sağlanmıştır.	Daha önce 5 kez hipertansif atak yaşamış ve tedaviye uyumsuzluk sorunları olan 85 yaşındaki bir kadın hasta	Bu bakım bireylerin bütüncül olarak ele alınmasını sağlamakta; bireyin memnuniyetini ve güvenliğini de arttırmaktadır. Bu olgudaki gözlenen pozitif değişim, memnuniyet ve uyum artışı modelin etkinliğini bir kez daha kanıtlamaktadır.
--	---------------------	---------	----------------	--	---	---	--

TARTIŞMA

Watson'ın İnsan Bakım Modeli hemşirelik disiplini için bilgi üretiminde önemli bir yer tutmaktadır. İnsanın bireyselliğine odaklanan model eğitim, bakım, araştırma ve yönetim gibi birçok alanda araştırma sorularına ışık tutmaya ve yeni bilgiler üretmeye uygundur. Bu yönü ile model, hemşirelerin yetki ve sorumluluklarında otonomi kazanmalarını sağlayarak mesleğin profesyonel kimliğini zenginleştirmektedir. Yanı sıra, hemşirelik biliminin değişim ve gelişime olan katkı, diğer sağlık disiplinlerinden hemşireliği ayırmaktadır. Watson modelinin kullanıldığı ilgili hasta grubunun hemşirelik bakımında, modelin teorik altyapısının net bir şekilde oluşturulması gerekmektedir. Tam da bu noktada hemşirelik eğitim müfredatlarında, bakım ve model entegrasyonu üzerinde durulması oldukça önemlidir. Dünya'da hemşirelik eğitimi incelendiğinde Amerika ve bazı Avrupa ülkelerinde hemşirelik bakımında modellerin kullanımının eğitim müfredatlarında yer aldığı görülmektedir. Ancak, yine de birçok ülkede bu konuda eksikliklerin olduğu ve Watson'ın modeline özelleştirilerek durum değerlendirilmesi yapıldığında da durumun benzer olduğu göze çarpmaktadır. İncelenen araştırma sonuçları, Watson'ın modelinin yeterince benimsenmediğini göstermektedir. Çünkü bu modelde,

hemşirenin hastanın elini tutması, iletişimde sürekli göz kontağı halinde olması gibi basit gibi görünen ancak bireyin onurunu korumaya odaklanmış eylemleri öğrenmek dâhi uzun soluklu bir süreçtir. Bu nedenle yapılacak yeni araştırmalarda, model için teorisyen ve klinik uygulayıcılar arasında iş birliği ve koordinasyon sağlanmalıdır.

Bu görüşler doğrultusunda Watson İnsan Bakım Modelini kullanan araştırmalar incelendiğinde; yedi çalışmanın yalnızca olgu düzeyinde olduğu göze çarpmaktadır. Bu olgular, kronik hastalıklar, infertilite ve yanık tedavisi gören bir hastaya temellenmiştir. Diğer 29 çalışmanın infertil ve abortus deneyimi olan kadın hastalarda, yaşlı, yoğun bakım, onkoloji hasta gruplarında kullanıldığı görülmüştür. Diğer çalışmalarda da hemşirelik öğrencileri ve hemşirelerde klinik beceriyi artırmada ve hemşirelik bakımının niteliğini yükseltmede eğitim ve uygulama programları çerçevesinde kullanıldığı belirlenmiştir. İlgili sonuçlar; Watson modelinin farklı yaşam deneyimlerinde kullanılabilirliğini desteklemektedir.

Watson'ın modeli bireyin iyileştirme süreçlerine, verilen bakıma ve bakımda ki etkin kişilerarası etkileşime odaklanmaktadır. Bireyin tümüyle olumsuz duygulardan arındırılması temel amaçtır. Tüm bu bileşenler doğrultusunda modelde iyileşme süreci; bireyin değerlerine, bireye

duyarlı olmaya, yardım etmeye, sevgi, şefkat duygularının karşılıklı iletişimin özünü oluşturmasına temellenmektedir. Bu bakış açısı ile araştırma kapsamına alınan çalışmalar incelendiğinde; sonuçların bireyin özneliğini destekler yönde olduğu görülmektedir. Watson bireye holistik yaklaşmanın etkin bir bakım sürecini yönetmede kaçınılmaz olduğunu vurgular. Söz konusu çalışmalarda da bakım verilen bireylerin fiziksel, sosyal, ruhsal, zihinsel iyiliklerinin desteklenmesine yönelik yaklaşımlar varlık göstermiştir.

Watson'ın modelinin kavramsal çatısı hemşireliğin özü olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu modelde hemşireliğin temel dayanağı olan hümanistik yaklaşım, insan onurunun korunması ve mesleğin etik ilke ve değerler doğrultusunda gerçekleştirilmesi esas alınır. Günümüz modern hemşireliğine anlam katan ve profesyonel kimlik kazandıran yaklaşım budur. Bu bağlamda araştırmamız kapsamındaki ilgili çalışmalara bakıldığında; modelin kullanımının hemşirelik bakımının niteliğini olumlu yönde değiştirdiği, profesyonel bakış açısı algısını geliştirdiği, hemşire-hasta-aile etkileşimini arttırdığı ortaya konmuştur.

SONUÇ

Watson İnsan Bakım Modeli; özellikle Amerika'da uzun yıllardır kronik

hastalıkların bakım yönetiminde kullanılan bir modeldir. Araştırmamızın sonuçları bazı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de bu modelin etkin ve aktif kullanılmadığını göstermektedir. Modelin kullanım güçlükleri elbette mevcuttur. Ancak, modelin kullanımı ile hemşireliğin özgünlüğü ve özerkliği modelin dayandığı temel kavramlar sayesinde ortaya konmaktadır. Bu bağlamda; ilgili modelin kullanım alanlarının genişletilmesi ve özellikle bakım ve hasta memnuniyeti odaklı çalışmaların temel araştırma sorularında kavramsal çatıyı oluşturmada yer alması önerilmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, birliktelik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

KAYNAKLAR

1. Erbay Ö, Yıldırım Y, Fadiloğlu Ç, Aykar FŞ. Hipertansif Atak Yaşayan Hastalara Watson'ın İnsan Bakım Modeli Kullanılarak Uygulanan Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu. Turk J Cardiovasc Nurs. 2018;9(19):82-88.
2. Şengün F, Üstün B, Bademli K. Türkiye'de kuram/modele dayalı Hemşirelik araştırmalarının incelemesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013;16(2):132-139.
3. Baksi Şimşek A, Dicle A. Hemşirelik Modeli ve Bakım: Primer Beyin Tümörlü Hastaların Roy'un Uyum Modeli ile Değerlendirilmesi. Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi (HEAD). 2016;12(3):224-232.
4. Ozan YD, Okumuş H. Nursing Care of Women with Unsuccessful Infertility Treatment According to Watson's Theory of Caring. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013;16(3):190-198.
5. Özsoy SA, Göl İ. Hemşirelikte araştırma kullanım modelleri ve bu modellerin kullanıldığı araştırma örnekleri. Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi. 2016;8:162-185.
6. Uran Ö, Nilgün B, Özer S, Yıldırım Y. Watson İnsan Bakım Modeli Uygulamasına Bir Örnek: Kalp Yetersizliği Olgusu. Kardiyovasküler Hemşirelik Dergisi. 2015;6(11):183-198.
7. Elbahnasawy HT, Lawend J, Mohammed E. Application of Watson Caring Theory for Nurses in Pediatric Critical Care Unit. Journal of Nursing and Health Science 2016;5(4):56-67.
8. Pañkihar M, McKenna HP, Ştiglic G, Vrñnjak D. Fit for Practice: Analysis and Evaluation of Watson's Theory of Human Caring. Nursing Science. 2017;30(3):243-252.
9. Küçükgüçlü Ö, Şentürk SG, Söylemez BA. Alzheimer Hastalığı Olan Bireye Bakım Veren Aile Üyelerinin Bakım Verme Sürecindeki Deneyimleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2017;10(2).
10. Sessanna L. Teaching holistic child health promotion using Watson's theory of human science and human care. Journal of Pediatric Nursing. 2003;18(1):64-68.
11. Mullaney JA. The lived experience of using Watson's actual caring occasion to treat depressed women. Journal of Holistic Nursing. 2000;18(2):129-142.
12. Erci B, Sayan A, Tortumluoglu G, Kilic D, Sahin O, Güngörmüş Z. The effectiveness of Watson's Caring Model on the quality of life and blood pressure of patients with hypertension. Journal of Advanced Nursing. 2003;41(2):130-139.
13. Özkan I, Okumuş H, Buldukoğlu K. A randomized controlled trial of the effects of nursing care based on Watson's Theory of Human Caring on distress, self-efficacy and adjustment in infertile women. Journal of Advanced Nursing. 2014;70(8):1801-1812.
14. Rosenberg S. Utilizing the language of Jean Watson's caring theory within a computerized clinical documentation system. Computers, Informatics, Nursing. 2006;24(1):53-56.
15. Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG. The PRISMA Group. Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. PLoS Med. 2009;6(7).
16. Wei H, Watson J. Healthcare interprofessional team members' perspectives on human caring: A directed content analysis study. International Journal Of Nursing Sciences. 2019;6(1):17-23.
17. Horner DK. Mentoring: positively influencing job satisfaction and retention of new hire nurse practitioners. Plastic Surgical Nursing. 2017;37(1):7-22.
18. Costello M, Barron AM. Teaching compassion: incorporating Jean Watson's Caritas Processes into a care at the end of life course for senior nursing students. International Journal of Caring Sciences. 2017;10(3):1113-1117.
19. Mason VM, Leslie G, Clark K, Lyons P, Walke E, Butler C, Griffin M. Compassion fatigue, moral distress, and work engagement in surgical intensive care unit trauma nurses: a

- pilot study. *Dimensions of Critical Care Nursing*. 2014;33(4):215-225.
20. Gustin LW, Wagner L. The butterfly effect of caring—clinical nursing teachers’ understanding of self-compassion as a source to compassionate care. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. 2013;27(1):175-183.
 21. Serapelwane MG, Davhana-Maselesele M, Masilo GM. Experiences of patients having tuberculosis (TB) regarding the use of Directly Observed Treatment Short-Course (DOTS) in the North West Province, South Africa. *Curationis*. 2016;39(1):1-9.
 22. Raphael BM, Cumber SN, Niyonzima V. The Lived Experience of Patients with Leprosy at Kagando Hospital, Uganda. *Public Health International*. 2017; 2(2): 67-74.
 23. Boz I, Okumus H. The “everything about the existence” experiences of Turkish women with infertility: Solicited diaries in qualitative research. *Journal Of Nursing Research*. 2017;25(4):268-275.
 24. Nantz S, Hines A. Trauma Patients' Family Members' Perceptions of Nurses' Caring Behaviors. *Journal of Trauma Nursing*. 2015;22(5):249-254.
 25. Olender L. The relationship between and factors influencing staff nurses' perceptions of nurse manager caring and exposure to workplace bullying in multiple healthcare settings. *Journal of nursing administration*. 2017;47(10):501-507.
 26. Santos MRD, Silva L, Misko MD, Poles K, Bousso RS. Unveiling humanized care: Nurses' perceptions in pediatric oncology. *Texto & Contexto-Enfermagem*. 2013;22(3):646-653.
 27. White DA. Faculty behaviors influencing intent to pursue graduate education among RN-BSN students. *Teaching and Learning in Nursing*. 2018;13(2):108-112.
 28. Labrague LJ, McEnroe-Petite DM, Paphanasiou IV, Edet OB, Arulappan J, Tsaras K. Nursing students' perceptions of their own caring behaviors: a multicountry study. *International journal of nursing knowledge*. 2017;28(4):225-232.
 29. Pipe TB, Bortz JJ, Dueck A, Pendergast D, Buchda V, Summers J. Nurse leader mindfulness meditation program for stress management: a randomized controlled trial. *Journal of nursing administration*. 2009;39(3):130-137.
 30. Pipe TB, Buchda VL, Launder S, Hudak B, Hulvey L, Karns KE, Pendergast D. Building personal and professional resources of resilience and agility in the healthcare workplace. *Stress and Health*. 2012;28(1):11-22.
 31. Emoto R, Tsutsui M, Kawana R. A model to create a caring and healing environment for nurses in child and family nursing. *Int J Hum Caring*. 2015:8-12.
 32. Schreiber JA, Cantrell D, Moe KA et al. Improving knowledge, assessment, and attitudes related to pain management: Evaluation of an intervention. *Pain management nursing*. 2014;15(2):474-481.
 33. Lewis CP, Corley DJ, Lake N, Brockopp D, Moe K. Overcoming barriers to effective pain management: the use of professionally directed small group discussions. *Pain Management Nursing*. 2015;16(2):121-127.
 34. Nikfarid L, Hekmat N, Vedad A, Rajabi A. The main nursing metaparadigm concepts in human caring theory and Persian mysticism: a comparative study. *Journal of Medical Ethics And History of Medicine*. 2018;11.
 35. Al-Natour A, Al Momani SM, Qandil AM. The relationship between spirituality and quality of life of Jordanian women diagnosed with breast cancer. *Journal of Religion and Health*. 2017;56(6):2096-2108.
 36. Mogos MF, Angard N, Goldstein L, Beckstead JW. The effects of live therapeutic music on patient's affect and perceptions of care: A randomized field study. *Complementary therapies in clinical practice*. 2013;19(4):188-192.
 37. Lewis MJM, Kohtz C, Emmerling S, Fisher M, Mcgarvey J. Pain control and nonpharmacologic interventions. *Nursing*. 2018;48(9):65-68.

38. Vitale A. Nurses' lived experience of Reiki for self-care. *Holistic nursing practice*. 2009;23(3): 129-145.
39. Suliman WA, Welmann E, Omer T, Thomas L. Applying Watson's nursing theory to assess patient perceptions of being cared for in a multicultural environment. *Journal of Nursing Research*. 2009;17(4):293-300.
40. Picardo RL, Loquellano SA. Contemporary nursing care based on Watson's theory. *University of the Visayas-Journal of Research*. 2013;7(1):133-144.
41. Kaçmaz ED, Çam MO. Review of caring nurse-patient interaction for nurses caring for psychiatric patients. *Journal of Psychiatric Nursing*. 2019;10(1):65-74.
42. Ayala RA, Calvo MJ. Cultural adaptation and validation of the Caring Behaviors Assessment tool in Chile. *Nursing & Health Sciences*. 2017;19(4):459-466.
43. Poirier P, Sossong A. Oncology patients' and nurses' perceptions of caring. *Canadian Oncology Nursing Journal*. 2010;20(2):62-65.
44. Medeiros FAL, Felix LG, Nobrega MML. Clinical Caritas Processes in workshops for caregivers of institutionalized elderly people. *Rev Bras Enferm*. 2016;69(6):997-1004.
45. Santos MRD, Bousso RS, Vendramim P, Baliza MF, Misko MD, Silva L. The practice of nurses caring for families of pediatric inpatients in light of Jean Watson. *Revista da Escola de Enfermagem da USP*. 2014;48(Suppl):80-86.
46. Lash IARO. A Training Program Based on Jean Watson's Theory of Human Caring and its Impact on the Performance of Registered Nurses in Jordanian Hospitals. *Editors-in-Chief*. 2013:394.
47. Nelms T, Treiber L. A study to reduce medication administration errors using Watson's Caring Theory. *International Journal of Human Caring*. 2011;15(3):24-33.
48. Phillips T, Hall M. Graduate nurse internship program: A formalized orientation program. *Journal For Nurses in Professional Development*. 2014;30(4):190-195.
49. Brown KM, Bright LM. Teaching caring and competence: Student transformation during an older adult focused service-learning course. *Nurse Education in Practice*. 2017;27:29-35.
50. Sitzman K, Muller DH. Usefulness of Watson's Caring Science for Online Educational Practices in Disciplines Outside of Nursing. *Advances in Nursing Science*. 2018;41(4):53-63.
51. Ozan YD, Okumuş H. Effects of nursing care based on watson's theory of human caring on anxiety, distress, and coping, when infertility treatment fails: A randomized controlled trial. *Journal of caring sciences*. 2017;6(2):95.
52. Tektaş P, Çam O. The Effects of nursing care based on watson's theory of human caring on the mental health of pregnant women after a pregnancy loss. *Archives of psychiatric nursing*. 2017;31(5):440-446.
53. Özkan İA, Okumuş H, Buldukoğlu K, Watson J. A case study based on Watson's theory of human caring: Being an infertile woman in Turkey. *Nursing Science Quarterly*. 2013;26(4):352-359.
54. Ozan YD. Implementation of Watson's theory of human caring: A case study. *International Journal of Caring Sciences*. 2015;8(1):25.
55. Ma J. The Lived Experience of a Hispanic Family and Childhood Obesity: A Case Study. *International Journal of Nursing Student Scholarship*. 2015;2.
56. Bayuo J. Case Study in Caring Application of Watson's Theory of Human Caring to End of Life Care in the Burns Intensive Care Unit: A Case Report. *International Journal of Human Caring*. 2017;21(3):142-144.
57. Noel DL. Occupational health nursing practice through the human caring lens. *AAOHN Journal*. 2010;58(1):17-26.